

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej w Poznaniu

Warsztaty edukacyjne dotyczące przedsiębiorczości społecznej pn.

„Przedsiębiorczość społeczna – kariera z pasją”

SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO

Projekt „Koordynacja i współpraca na rzecz integracji społecznej Wielkopolski” współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Materiały dla uczestników

Autorki: Karolina Krawiec, Joanna Kalińska

SPIS TREŚCI

Warsztat I Wprowadzenie do tematu ekonomii społecznej.....	3
Wprowadzenie do tematu ekonomii społecznej.....	5
Wstęp do wyjaśnienia pojęcia ekonomii społecznej	6
Pojęcie gospodarki społecznej	9
Co to jest przedsiębiorczość społeczna.....	12
Spis ilustracji:.....	17
Bibliografia:	18

**WARSZTAT I
WPROWADZANIE DO TEMATU
EKONOMII SPOŁECZNEJ**

Warsztat I	Wprowadzenie do tematu ekonomii społecznej
Czas trwania	4 h
Forma zajęć	Wykład, dyskusja
Cele warsztatu	<p>Celem warsztatu jest:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie słuchaczy z najważniejszymi faktami, które dotyczą pojęcia ekonomii społecznej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem województwa wielkopolskiego, • przedstawienie historii i tradycji rozwoju ES • wskazanie najważniejszych pojęć, definicji związanych z ES
Słowa kluczowe	Ekonomia społeczna, przedsiębiorczość społeczna, gospodarka społeczna, stara i nowa gospodarka społeczna, przemiany społeczne, ekonomia solidarności, spółdzielczość,

WSTĘP DO WYJAŚNIENIA POJĘCIA EKONOMII SPOŁECZNEJ

Aktywność obywatelską tłumaczymy jako świadomość swoich praw i obowiązków. Bez aktywnych i świadomych obywateli, którzy współpracują z siecią jednostek i innych instytucji prywatnych, społecznych i państwowych, nie istnieje społeczeństwo obywatelskie.

Jeśli społeczeństwo potraktujemy jako całość, to do modeli składającego się z gospodarki i państwa należy dodać nowy element.

Ten nowy element to właśnie społeczeństwo obywatelskie. Termin ten jest niemalże równoznaczny z wyposażeniem wszystkich członków społeczeństwa w niezbywalne wolności i prawa.

W XX wieku rozpoczął się czas przeobrażeń społeczeństwa. Wzmógł on aktywność obywatelską. Już sam Arystoteles twierdził, że „Nie zawsze jest tym samym: być dobrym człowiekiem i dobrym obywatelem. Społeczeństwo obywatelskie to termin, który coraz częściej pojawia się w dyskusji nad tworzeniem i stabilizacją demokratycznego ustroju państwowego [Czyż K., 2007, s. 176]. Wielu autorów wskazuje, że rozważania na ten temat powinno się zacząć już w starożytnym Rzymie. Kolejno następowały po sobie epoki, aż zaczęto mówić o prawach jednostki, we Francji uchwalono Deklarację Praw Człowieka i Obywatela oraz Konstytucja, które gwarantują nie tylko podstawowe prawa obywatela, ale także zapobiegają nadużyciom władzy [G. Parker (red.), 1995, s. 379].

7

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, upatruje się latach osiemdziesiątych, w reformach i zmianach społecznych występujących wtedy w Polsce i w innych krajach bloku wschodniego.

W latach dziewięćdziesiątych natomiast zaczęto posługiwać się również terminem „trzeci sektor”.

Rozwój sektora, rozwój lokalny jest elementem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, regionu, społeczności lokalnej. Wykorzystywane są lokalne zasoby i czynniki rozwoju. Społeczności lokalne potrafią samoorganizować się do różnego typu działalności. Ponadto potrafią współpracować z różnymi innymi grupami interesu. Nie można polemizować z faktem, że trzeci sektor stale się rozrasta realizując coraz więcej zadań, często również z zakresu polityki społecznej.

Pojęcie ekonomii społecznej nie ma w Polsce jednej, spójnej definicji.

Najczęściej aby wyjaśnić niniejsze sformułowanie, za punkt wyjścia przyjmuje się wyjaśnienie terminu przedsiębiorczość społeczna, gospodarka społeczna.

Na potrzeby niniejszego opracowania autorzy skupiają się wyłącznie na obszarze województwa wielkopolskiego, które traktowane jest jako obszar posiadający utrwaloną tożsamość. Już w Raporcie Regionalnym, który został wykonany na zlecenie Samorządu Województwa Wielkopolskiego, wskazano, że w XIX wieku obszar ten bogaty był w procesy pracy organicznej. Procesy te wykształciły mechanizmy, które następnie pozwoliły Wielkopolsce stać się regionem konkurencyjnym w gospodarce i kulturze [<http://polskazachodnia2020.pl/attachments/article/14/Raport%20regionalny-%20Wojew%C3%B3dztwo%20Wielkopolskie.pdf>].

Do roku 1989 w Polsce dominowała koncepcja państwa socjalistycznego. Wtedy to podmioty gospodarki społecznej i ich rola została drastycznie zredukowana. Dopiero po 1989 roku można mówić o zmianach w społeczeństwie, które wynikły z zachodzących zmian strukturalnych. Wtedy to państwo zaczęło wycofywać się z roli jedyne go pracodawcy. Spowodowało to zaistnienie pewnych luk w sferze świadczeń i usług społecznych, co z kolei spowodowało zmianę skali możliwości rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Tak więc, zachodzące przemiany społeczne, wskazywały, że władza komunistyczna w ramach wykreowanego przez siebie systemu politycznego, społecznego i gospodarczego nie jest w stanie rządzić społeczeństwem [red. Kacprzak L., Pająk K., 2006, s. 44]. Powstający po 1989 roku nowy ład oparty został na istnieniu i współdziałaniu autonomicznych wspólnot lokalnych. W centrum zainteresowania znalazła się społeczność lokalna. Od tego czasu społeczność ta obecnie rozwija się bardzo dynamicznie. Budowane i umacniane jest prawo, tworzone i egzekwowane są procedury. Rozpoczęto proces budowy społeczeństwa obywatelskiego [Tamże, s. 44 - 46]. Natomiast budującą się koncepcję gospodarki społecznej zaczęto traktować jako „instrument polityki społecznej”.

POJĘCIE GOSPODARKI SPOŁECZNEJ

W najprostszy sposób pojęcie gospodarki społecznej można wyjaśnić za pomocą kilku haseł:

- ***gospodarka solidarna***
- ***ekonomia solidarności***
- ***ekonomia społeczności lokalnej***
- ***gospodarka obywatelska.***

Z informacji z dnia 5.02.2002 roku Dyrekcji Generalnej ds. Przedsiębiorstw Komisji Europejskiej wynika, że gospodarka społeczna rozumiana jest jako [Ucieklak-Jeż P., Kulesza M., 2013, 12-15]:

„część gospodarki, w której przedsiębiorstwa są tworzone przez i dla tych, którzy mają wspólne potrzeby i są odpowiedzialne, za tych, którym mają służyć”

Natomiast Europejska Stała Konferencja Ekonomii Społecznej (CEP – CMAF) przyjęła, że ekonomia społeczna [Ucieklak-Jeż P., Kulesza M., 2013, 12-15]

10

„nie może być mierzona wyłącznie miernikiem ekonomicznym, który jednak potrzebny jest aby osiągnąć jej cele jako społeczności pomocy wzajemnej, ale przede wszystkim oceniana jest przez swój wkład w dziedzinę solidarności, spójności społecznej i rozwoju terytorialnego”

Gospodarka społeczna, niekiedy utożsamiana z trzecim sektorem, to organizacje inne niż publiczne i rynkowe, bo łączące cele ekonomiczne i społeczne.

Tradycyjna gospodarka społeczna wywodzi się z sektora spółdzielczego i stowarzyszeniowego (spółdzielczość, stowarzyszenia, fundacje, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych).

Nowa gospodarka społeczna czerpie swój rodowód zarówno z sektora spółdzielczego i stowarzyszeniowego, jak i publicznego i prywatnego (spółdzielnie socjalne, spółki z o.o., jednostki nieposiadające osobowości prawnej)

[Leś. E., 2008, s.38-39].

Podział na sektory – stary i nowy - jest wynikiem odradzania się społeczeństwa obywatelskiego w formach zewnętrznych i wewnętrznych [red. Poławski P., 2012, s. 29]. Konieczne było stworzenie nowych metod i sposobów, wedle których NGO'sy miały działać. Najczęściej opierano się na rozwiązaniach zachodnich, z których zaczerpnięto np. wolontariat. To właśnie z zachodu został zaczerpnięty, powszechnie już stosowany współcześnie, skrót NGO's. Ponadto do języka polskiego wprowadzono takie terminy jak:

- **stowarzyszenia watchdog,**
- **transparencja,**
- **sponsoring [red. Poławski P., 2012, s. 30].**

To „nowe” ujęcie gospodarki społecznej jest obecnie najbardziej popularne. Jako jej główne cechy możemy wymienić tworzenie owych inicjatyw i przedsiębiorstw, które ukierunkowane są na przynoszenie określonych korzyści społecznych. Wskazuje się, że nadrzędnym celem tych inicjatyw jest reintegracja społeczno – zawodowa oraz wsparcie społeczności lokalnych. Działania „starej” gospodarki społecznej skierowane były wyłącznie do jej członków. „Nowa” natomiast otwiera się nowych – zewnętrznych odbiorców. To otwarcie na nowych beneficjentów zmusza instytucje gospodarki społecznej do poszukiwania nowych, rynkowych i nierynkowych, źródeł finansowania swojej działalności. Wśród tych podmiotów ma znaczenie efektywność ekonomiczna danej inicjatywy a także jakość relacji zewnętrznych i wewnętrznych. Nie są to już tradycyjne organizacje non – profit, ponieważ zauważalna jest ograniczona redystrybucja zysków.

W tym miejscu warto jeszcze zacytować definicję gospodarki społecznej podaną podczas Stałej Europejskiej Konferencji Spółdzielni, Towarzystw Ubezpieczeń Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji w 2002 r. określa, że [Leś. E., 2008, s. 39]:

„gospodarka społeczna obejmuje organizacje takie, jak spółdzielnie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, stowarzyszenia i fundacje. Ich aktywność jest wyraźna, zwłaszcza w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, wyżywienia, bankowości, ubezpieczeń, produkcji rolnej, spraw konsumenckich, aktywności zrzeszeń oraz organizowania zaplecza handlowego, rzemiosła, mieszkalnictwa, usług w miejscu zamieszkania, edukacji, szkoleń w dziedzinie kultury, sportu i aktywności w czasie wolnym”

CO TO JEST PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ LOKALNA

Jak wspomniano na wstępie, Region obecnej Wielkopolski, już od czasów zaborów pruskich; był regionem o dość wysokim poziomie gospodarczym i nowoczesnej strukturze społecznej. Już wtedy zaczęto wykorzystywać istniejące możliwości łączenia się w aktywne grupy, czy też obowiązujące w tym okresie ustawodawstwo, które zezwalało na zrzeszanie się, zwłaszcza w ramach spółdzielni. Podwaliną ówczesnej gospodarki społecznej była więc idea pracy organicznej, którą wspierano za pomocą spółdzielczości. Jej celem było wsparcie ówczesnych przedsiębiorców.

13

Rysunek 1 Spółdzielczość = spółdziactwo

Zacząły powstawać Towarzystwa Pożyczkowe, spółdzielnie oszczędnościowo – kredytowe a następnie banki spółdzielcze, które prowadziły ze sobą bogatą współpracę. Następnie powołano Związek Spółek Polskich, który stanowił swoiste zaplecze źródeł finansowania dla powstających spółdzielni. Obowiązkiem każdej z nich była wpłata 10% kapitału własnego do Związku, co z kolei otwierało im drogę do preferencyjnych kredytów. Kolejno, na wsi, powstawały Kółka Rolnicze oraz wiejskie spółdzielnie rolniczo – handlowe, w miastach natomiast, spółdzielnie mieszkaniowe i mleczarskie.

Literatura przedmiotu wskazuje, że w Wielkopolsce, pierwszym przedsiębiorstwem społecznym były właśnie Towarzystwa Zaliczkowe, tzw. Kasy Stefczyka, utworzone już w latach 60-tych XIX wieku.

Rysunek 2 Franciszek Stefczyk - założyciel SKOK Stefczyka

Później nastąpił dalszy rozwój spółdzielczości, powstał Krajowy Patronat dla Spółek Oszczędności i Pożyczek oraz Krajowej Centralnej Kasy Spółek Rolniczych. Obecnie istniejące SKOKI wchodzą w skład sektora bankowego i nadal cieszą się zainteresowaniem dużej grupy osób.

W najprostszy sposób ujmując, można postawić znak równości pomiędzy przedsiębiorczością społeczną a tworzeniem przedsiębiorstw społecznych i produkcją dóbr i usług przez organizacje trzeciego sektora.

W tym miejscu warto również zacytować definicję Organizacji gospodarki społecznej podaną podczas Stałej Europejskiej Konferencji Spółdzielni, Towarzystw Ubezpieczeń Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji w 2002 r. [Leś. E., 2008, s. 39]. Wskazano, że są to podmioty gospodarcze i społecznie aktywne we wszystkich sektorach. Wyróżniają się celami i szczególną formą przedsiębiorczości.

Współcześnie, duży wpływ na odrodzenie przedsiębiorczości społecznej w Polsce miała „Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL”. Była ona realizowana od 2001 roku, w 25 krajach Unii Europejskiej realizowany był program. Głównym celem inicjatywy był popieranie nowych sposobów zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności (...). Jednym z tematów działań inicjatywy EQUAL było wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej (trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych oraz poprawa jakości miejsc pracy. Aby to osiągnąć wspierano tworzenie polskiego modelu gospodarki społecznej w zwiększaniu atrakcyjności lokalnych rynków pracy i usług. Ponadto uzupełniano i wzmacniano działania realizowane w ramach polityki krajowej [<http://www.equal.org.pl/equal.php?CID=2&lang=pl>]. Wskazuje się, że okres działania tej inicjatywy był czasem niezwykle intensywnym, zarówno w sferze teoretycznej, jak i praktycznej. Dzięki inicjatywie mogliśmy poznać praktyki przedsiębiorczości społecznej w innych krajach Unii Europejskiej.

Ponadto możliwa była próba podjęcia dyskusji nad pojęciem ekonomii społecznej w Polsce i jej roli w rozwiązywaniu problemów społecznych. co istotne, dzięki IW EQUAL powstały przedsiębiorstwa społeczne oraz podmioty je wspierające. Ponadto efektem prac były praktyczne rozwiązania i mechanizmy z zakresu ekonomii społecznej.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej - projekt z 23 czerwca 2014 r. [dalej KPRES], podejmuje próby wyjaśnienia pojęcia Ekonomii Społecznej i jej źródeł.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

15

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej

Rysunek 3 KPRES, MPiPS

Jako punkt wyjścia przyjmuje określenie organizacji ekonomii społecznej jako podmiotów gospodarczych i społecznych działających we wszystkich sektorach. KPRES dalej wskazuje, że wyróżniają się one głównie swoimi celami oraz charakterystyczną formą przedsiębiorczości.

Ekonomia społeczna obejmuje organizacje takie jak spółdzielnie, товариства взаємності, стоварышення і фундації. Przedsiębiorstwa te są szczególnie aktywne w niektórych obszarach takich jak ochrona socjalna, usługi społeczne, ochrona zdrowia, bankowość, ubezpieczenia, produkcja rolnicza, kwestie konsumenckie, praca stowarzyszeniowa, rzemiosło, mieszkalnictwo, dostawy, usługi sąsiedzkie, edukacja i szkolenia oraz obszar kultury, sportu, turystyki i rekreacji

[KPRES, 2014, s. 24].

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jest to najważniejszy dokument w Polsce traktujący o Ekonomii Społecznej. Ma on charakter operacyjny i wdrożeniowy, a został ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii Rozwoju Kraju 2020 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz innych strategii rozwoju [KPRES, 2014, s. 5]. Opracowanie KPRES ma na celu wskazanie kluczowych kierunków interwencji publicznej, które mają służyć tworzeniu jak najlepszych warunków dla rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. KPRES, na swoje potrzeby, przyjął poniższą definicję Ekonomii Społecznej:

„to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu”

SPIS ILUSTRACJI:

Rysunek 1 Spółdzielczość = spółdzielnia	13
Rysunek 2 Franciszek Stefczyk - założyciel SKOK Stefczyka.	14
Rysunek 3 KPRES, MPiPS.....	15

BIBLIOGRAFIA:

Czyż K., 2007, „Społeczeństwo”, ZNZE WSiIZ

Gościński G., 2012, Stowarzyszenie rejestrowe – charakterystyka ogólna, <http://www.prawnik-online.eu/stowarzyszenie-rejestrowe--charakterystyka-ogolna,13,366.html>

Kacprzak L., Pajók K., 2006, Społeczeństwo obywatelskie interdyscyplinarny wymiar problemu, PWSZ

Krawczyk A., 2013, Stowarzyszenie rejestrowe czy zwykłe?, <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/852620.html>

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Zespół ds. Rozwiązań Systemowych w Zakresie Ekonomii Społecznej, Projekt z 23 czerwca 2014 r., Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej,

Miżejewski C., 2008, Polityka państwa wobec sektora gospodarki społecznej, *Ekonomia Społeczna, Teksty*,

Ratajczak R., 2011, Raport Regionalny. Województwo Wielkopolskie, <http://polskazachodnia2020.pl/attachments/article/14/Raport%20regionalny-%20Wojew%C3%B3dztwo%20Wielkopolskie.pdf>,

Red. Leś E., 2008, *Gospodarka społeczna i przedsiębiorstwo społeczne wprowadzenie do problematyki*, IPS

Red. Parker G., 1995, *Ilustrowana historia świata*, Wyd. Świat Książki,

Red. Poławski Paweł, 2012, *Trzeci sektor: fasady i realia*,

Stowarzyszenie Klon/Jawor, 2008, *Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej – wyniki badań ekonomii społecznej w Polsce*

Ucieklak - Jeż P., Kulesza M., 2013, *Przedsiębiorczość społeczna w Polsce*, Akademia im. J. Długosza, Częstochowa

Wstępne wyniki badania społecznej i ekonomicznej kondycji organizacji trzeciego sektora w 2012 r, opublikowane 28.03.2014 r., <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/wstepne-wyniki-badania-spolecznej-i-ekonomicznej-kondycji-organizacji-trzeciego-sektora-w-2012-r,3,5.html>